

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
bureau- en booronderzoek, aan de
IJsseldijk West 17 te Ouderkerk aan den
IJssel, gemeente Ouderkerk (Z.-H.)**

A.J. Wullink & A.M.I. van Waveren

ARC-Rapporten 2005-67

Geldermalsen
13 oktober 2005
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Het Centraal Bodemkundig Bureau (CBB) uit Deventer heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend tot het uitvoeren van een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een bureau-onderzoek en boringen, op een perceel aan IJsseldijk West 17 te Ouderkerk aan den IJssel. De aanleiding tot het onderzoek wordt gevormd door de voorgenomen herontwikkeling van het terrein. De te onderzoeken locatie heeft een oppervlakte van circa 5000 m². De boringen zijn op 26 mei 2005 geplaatst door CBB en beschreven door mw. drs. A.M.I. van Waveren van ARC bv. Drs. A.J. Wullink verzorgde de schriftelijke vastlegging van het onderzoek.

1.2 Ligging van de onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie is gelegen even ten zuiden van Ouderkerk a/d IJssel aan de IJsseldijk West. Op de onderzoekslocatie is een agrarisch bedrijf gevestigd. De onderzoekslocatie is weergegeven in afbeelding 1 en 2.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/121
Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Ouderkerk
Plaats	Ouderkerk aan den IJssel
Toponiem	IJsseldijk West
Kaartblad	38A
CIS-code	12447
Coördinaten	102.750/438.790
Geologie	Formatie van Echteld met inschakelingen van Formatie van Nieuwkoop
Type bodem	Drechtvaaggrond

1.4 Doel van het onderzoek

Het inventariserend veldonderzoek bestaat uit een bureau-onderzoek, gevolgd door een booronderzoek. Het bureau-onderzoek heeft tot doel om aan de hand van bekende gegevens de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied te bepalen. Het booronderzoek dient vervolgens om de archeologische verwachting te toetsen en eventueel aan te vullen. De conclusie van het IVO leidt tot een aanbeveling met betrekking tot het te volgen traject.

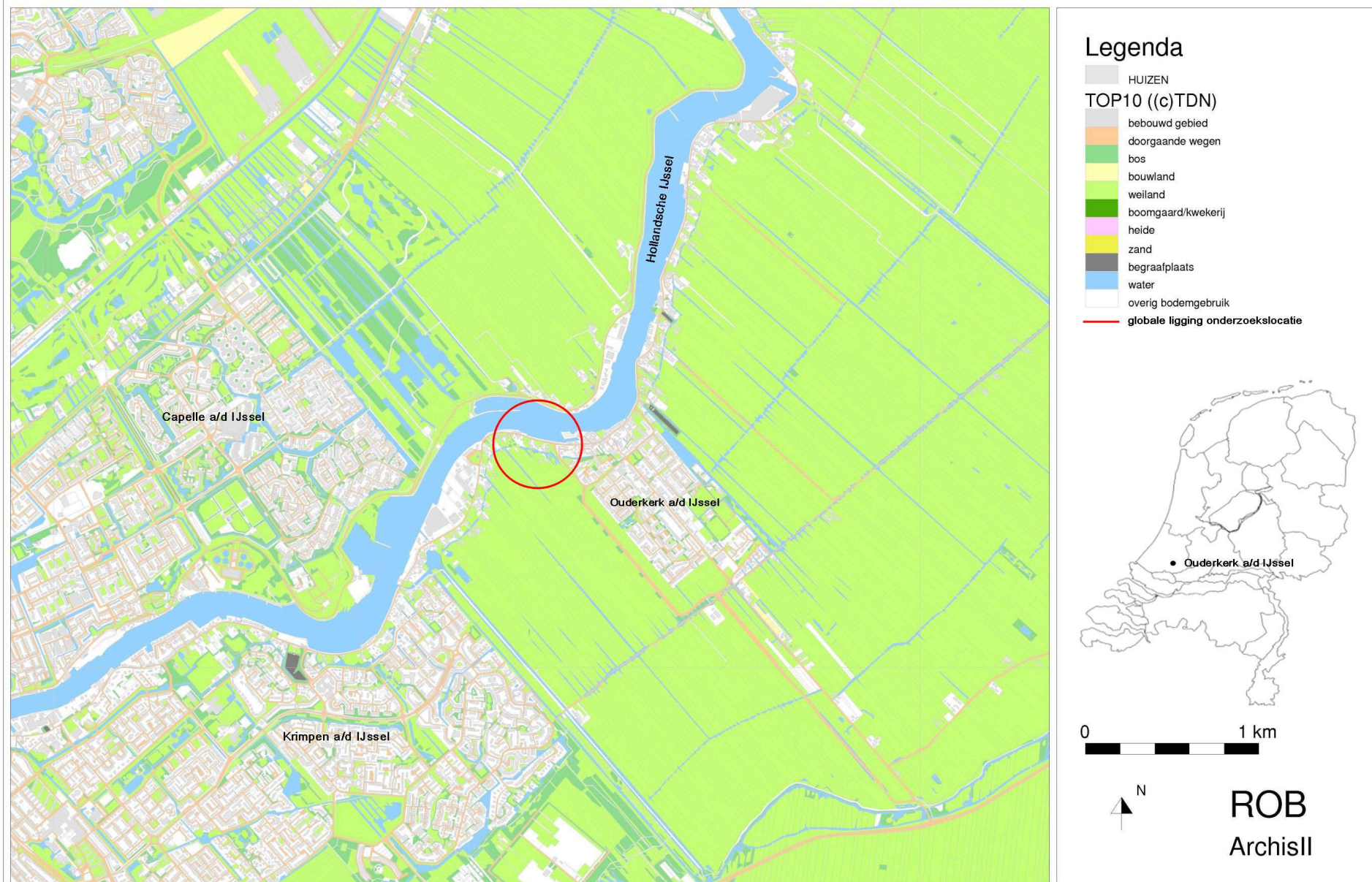
1.5 Werkwijze

Voor het bureau-onderzoek is gebruik gemaakt van Archis¹, geologische en bodemkundige kaarten, historisch-topografisch kaartmateriaal en diverse bronnen op

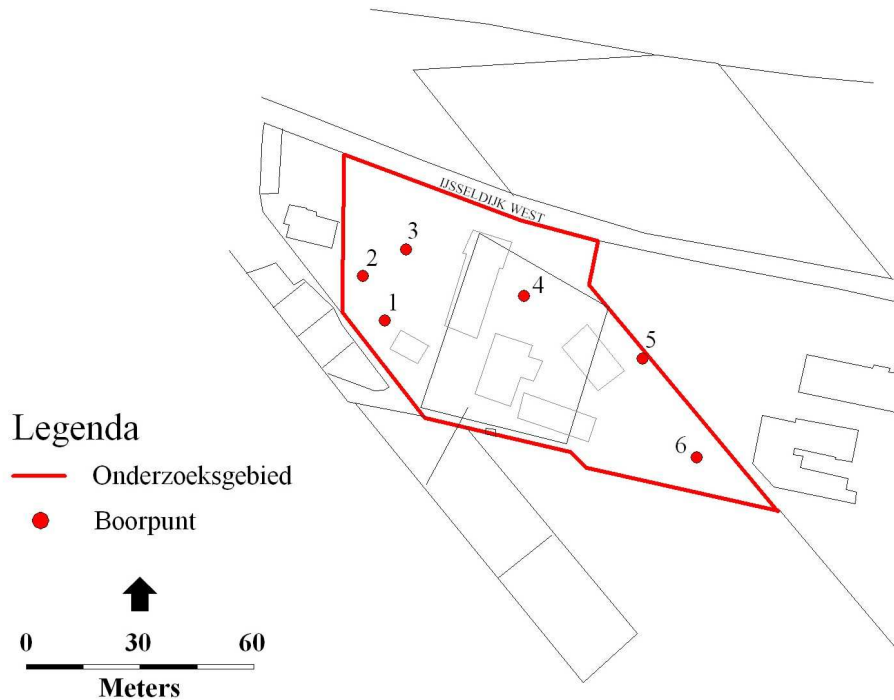
---

¹Archeologische database van Nederland.

Afbeelding 1 Topografische kaart van Ouderkerk aan den IJssel en omgeving, de onderzoekslocatie is aangegeven met een cirkel. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 25 mei 2005, bewerkt door A.J. Wullink.

Afbeelding 2 Ligging van de boorpunten. Kaart: B. Silkens.

internet.

Om de uit het bureau-onderzoek naar voren gekomen archeologische verwachting te toetsen, werden op het onderzoeksterrein zes boringen gezet (afb. 2). Deze boringen werden, voor zover de gesteldheid van het terrein en de werkzaamheden aan het depot het toelieten, verspreid over de locatie gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens werd de bodemopbouw per boring beschreven en werd er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm. Van het opgeboorde materiaal zijn monsters genomen die zijn gezeefd op een zeef met een maaswijdte van 2 mm.

2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek

2.1.1 Geologie, geomorfologie en bodem

Ouderkerk a/d IJssel is gelegen in de Krimpenerwaard, in het Zuid-Hollandse rivierengebied, aan de Hollandsche IJssel. Direct langs de rivier wordt volgens de

geologische overzichtskaart van het NITG-TNO (1:600.00), die is gebaseerd op De Mulder et al. (2003), fluviatiele zanden en kleien van de Formatie van Echteld aangetroffen, al dan niet met inschakelingen van veen (Formatie van Nieuwkoop). In de kommen wordt voornamelijk veen aangetroffen, al dan niet met inschakelingen van fluviatiele sedimenten.

De Krimpenerwaard ligt in het zogenaamde primariene gebied. In dit gebied wordt de sedimentatie bepaald door relatieve zeespiegelstijging en het getij, maar vindt geen mariene sedimentatie plaats. Het verhang van de rivieren in dit gebied is zeer gering, waardoor het water in de komgebieden stagneert. Hierdoor vindt er in de kommen overwegend veenvorming plaats. De aanvoer van rivierwater zorgt voor eutrofe (voedselrijke) omstandigheden, die er, gecombineerd met een hoge grondwaterspiegel (rond het maaiveld), voor zorgen dat zich in de kommen een moerasbos kan ontwikkelen en er bosveen wordt gevormd. In deze gebieden komt geen hoogveen tot ontwikkeling. Door de rivieren wordt in dit gebied voornamelijk klei afgezet, omdat door de lage stroomsnelheid alle grovere fracties al eerder zijn afgezet. De stroomgordel van deze rivieren is vrij smal en de kleiige oeverwallen liggen nauwelijks hoger dan de omringende bosveengebieden (Berendsen 1998).

Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) is de stroomgeul van de Hollandse IJssel actief geweest vanaf ongeveer 150 n. Chr. In 1285 n. Chr. werd de geul bovenstrooms afgedamd, hetgeen een eind maakte aan de sedimentatie. Ten noorden van Ouderkerk komen volgens Berendsen & Stouthamer (2001) twee oudere stroomgordels voor, namelijk die van Ouderkerk en Achterbroek, die actief zijn geweest tussen respectievelijk 6800–6335 BP en 4920–3920 BP. Deze stroomgordels liggen op respectievelijk ca. 8,5 m –mv en ca. 3 m –mv.

De onderzoekslocatie ligt tegen de dijk aan. De onderzoekslocatie wordt niet afgedekt door de in Archis beschikbare bodemkaart, maar buiten het bebouwingslint wordt kalkarme zware klei op veen aangetroffen. De hierin ontwikkelde bodem wordt als drechtvaaggrond geclassificeerd.

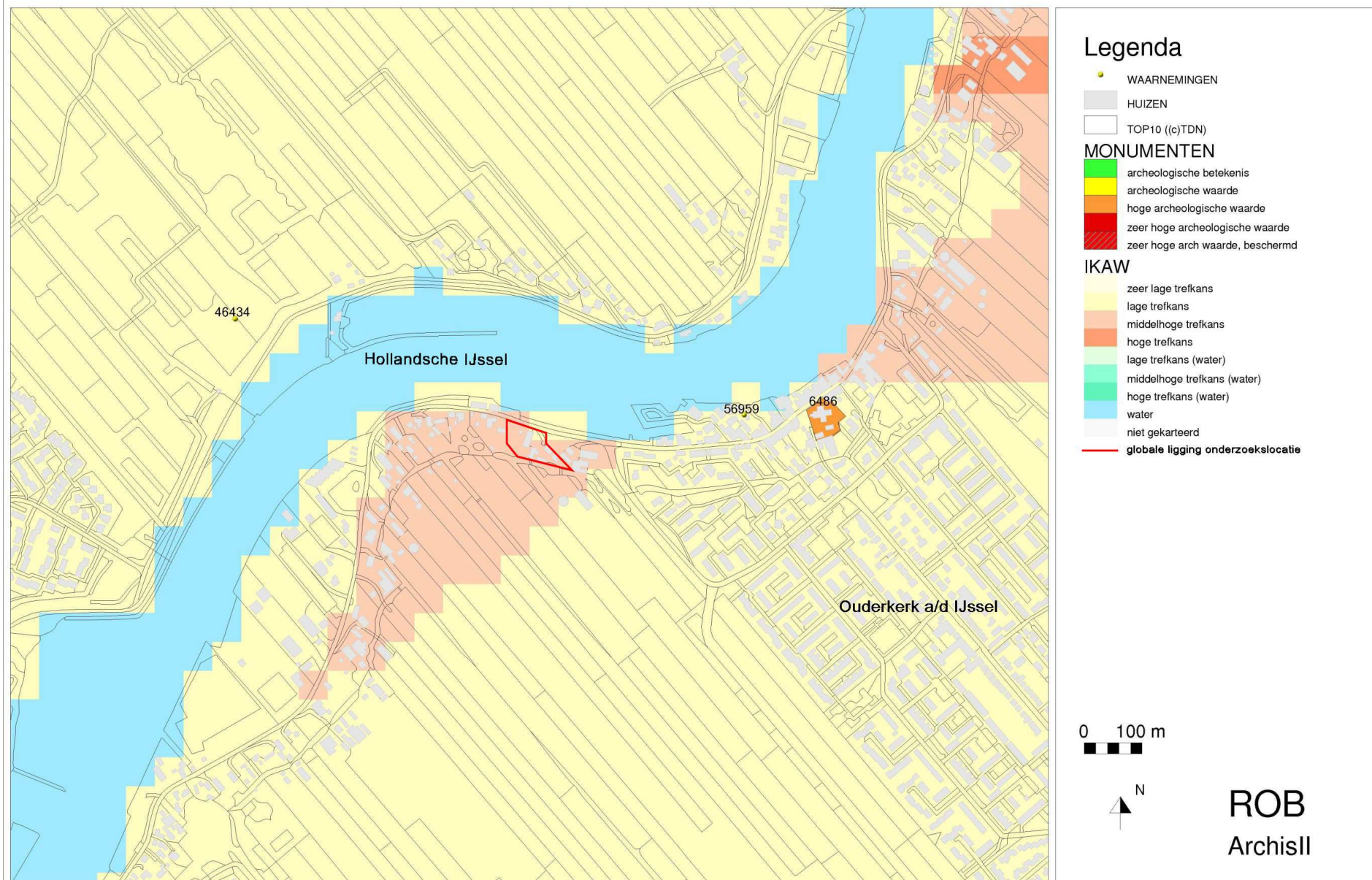
2.1.2 Archeologie en cultuurhistorie

Door RAAP is in de jaren '80 van de 20e eeuw een archeologische inventarisatie uitgevoerd in de Krimpenerwaard (Visscher 1988). Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat sinds de 10e eeuw bewoning heeft plaatsgevonden langs de Hollandse IJssel. De bewoning vond direct op het veen plaats en deze bewoningsplaatsen zijn overdekt door een kleilaag, hetgeen dus inhoudt dat ze op een later moment in de Late Middeleeuwen of de Nieuwe Tijd zijn afgedekt. De Hollandse IJssel is volgens Visscher (1988) waarschijnlijk in de 11e eeuw bedijkt.

Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW, 2e generatie) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) wordt een middeelhoge archeologische verwachtingswaarde toegekend aan de onderzoekslocatie, zoals te zien is op afbeelding 3. Hiermee wordt gesuggereerd dat hier ook restanten van de stroomgordel van Ouderkerk aanwezig zijn, maar volgens (Berendsen & Stouthamer 2001) is echter dit niet het geval.

In de omgeving van de onderzoekslocatie wordt één locatie aangemerkt als monument met hoge archeologische waarde (zie afb. 3), namelijk de locatie van

Afbeelding 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de onderzoekslocatie en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 5 juli 2005.

de kerk van Ouderkerk (monumentnummer 6486). Verder zijn er twee archeologische waarnemingen gedaan. Waarneming 46434, aan de overzijde van de rivier, betreft de vondst van handgevormd aardewerk uit de IJzertijd en een botfragment. De andere waarneming (56959) in het centrum van Ouderkerk, betreft aardewerk, pijpenkoppen en baksteenpuin uit de Nieuwe Tijd.

Ook in de Cultuur-historische Hoofdstructuur (CHS)² van de provincie Zuid-Holland wordt aan de onderzoekslocatie een redelijk tot grote trefkans toegekend. Verder zou al bewoning mogelijk zijn geweest vanaf het Neolithicum. De oeverwallen van de Oude IJssel zelf zijn volgens de CHS bewoonbaar vanaf de Middeleeuwen en hebben een lage kans op het aantreffen van archeologische resten.

Landschappelijk gezien ligt de onderzoekslocatie aan een verstoorde dijk met een redelijk hoge waarde, in een veenontginning met eveneens een redelijk hoge waarde. De onderzoekslocatie maakt deel uit van een dijklint dat al vóór 1850 is bebouwd. Dit dijklint heeft als nederzettingstype zelf en in relatie tot het veenlandschap een redelijk hoge waarde. Uit de kadastrale kaart van 1832³ en een kaart uit Kuijper's Gemeente Atlas uit 1867⁴ is te zien dat de onderzoekslocatie ook in die periode bebouwd was.

2.1.3 Specifieke archeologische verwachting

De onderzoekslocatie ligt in de Krimpenerwaard, aan de Hollandsche IJssel, waar bewoning mogelijk is vanaf de 10e eeuw. De kans op archeologische sporen uit de Late Middeleeuwen op de oeverwallen van de rivier is klein. Mogelijk bevindt zich diep in de ondergrond (8,5 m –mv) een oudere stroomgordel met een redelijke tot hoge archeologische verwachting, maar hierover spreken de geraadpleegde bronnen elkaar tegen.

2.2 Booronderzoek

De resultaten van het booronderzoek zijn weergegeven in bijlage 1. Tot circa 90 cm –mv werden klastische sedimenten (zand en klei) aangetroffen. De top van dit pakket humushoudend. Dit is de bouwvoor. In boring 4 zijn klastische sedimenten aangetroffen tot circa 150 cm –mv. Hieronder is tot de einddiepte van de boring op 200 cm –mv zand aangetroffen met veenlaagjes. In deze boring komt in alle lagen puin voor. Boring 3 is gestuit op een puinlaag, welke vermoedelijk deel uitmaakt van het dijklichaam. Dit betekent dat de bovengelegen afzettingen zijn opgebracht of later zijn afgezet. Vanaf circa 90 cm –mv wordt in boringen 1, 2, 5 en 6 kleilig en mineraalarm veen aangetroffen. In boring 2 wordt vanaf 120 cm –mv weer zand aangetroffen, afgewisseld met veenlaagjes.

De klastische sedimenten zijn afgezet door de Hollandsche IJssel, het veen heeft zich ontwikkeld in de kommen. In boringen 2 en 4 is er sprake van inschakelingen van klastische sedimenten en veen, hetgeen betekent dat die boringen op de overgang van de stroomgordel naar de kommen liggen. Het puin in boring 4 wijst er op dat de bodem op deze plaats tot 200 cm –mv is verstoord. Ook in boring 3

²chs.zuid-holland.nl

³www.woonomgeving.nl

⁴www.kuijsten.de/atlas

is er sprake van verstoring, alleen is niet vas te stellen tot hoe diep, aangezien de boring is gestuit. De overige boringen vertonen geen tekenen van verstoring.

2.3 Vondsten

In boring 6 zijn twee botfragmenten aangetroffen tussen 60 en 90 cm –mv, waarschijnlijk afkomstig van een groot zoogdier (grootte paard/rund). Verder zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Conclusies en aanbeveling

De onderzoekslocatie is gelegen aan een dijk van de Hollandsche IJssel. Deze rivier is actief geweest van 150 n. Chr. tot 1275 n. Chr., toen de rivier bovenstrooms werd afgedamd. De onderzoekslocatie is mogelijk bewoond vanaf de 10e eeuw en heeft een lage kans op het aantreffen van archeologica.

Het booronderzoek heeft aangetoond dat op de onderzoekslocatie fluviaatiele afzettingen op veen worden aangetroffen. In een aantal boringen is er sprake van inschakelingen van veen en klastische sedimenten, hetgeen betekent dat de locatie op de overgang van de kommen naar de stroomgeul ligt. In twee boringen (3 en 4) is de bodem sterk verstoord. Deze boringen liggen aan de dijk, dus deze verstoringen kunnen worden gerelateerd aan werkzaamheden aan de dijk. In de overige boringen is geen verstoring waargenomen.

In boring 6 werden tussen 60 en 90 cm –mv twee botfragmenten aangetroffen in onverstoorde context. Omdat bekend is dat Middeleeuwse woonplaatsen later door klei zijn afgedekt, wordt geadviseerd om, indien er ten oosten van boring 5 grondwerkzaamheden gaan plaatsvinden, hier verder onderzoek te verrichten.

Voor het overige deel van het terrein geldt dat de bodem of verstoord is, of dat er geen archeologica zijn aangetroffen, daarom wordt de aanbeveling gedaan hier geen vervolgonderzoek uit te voeren. Mochten er tijdens graafwerkzaamheden toch archeologica worden aangetroffen, dan dient dit overwijd aan de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland⁵ te worden gemeld.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 1998. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Derde druk.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Visscher, H.C.J., 1988. *De Krimpenerwaard. Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering*. Amsterdam (RAAP-rapport 23).

---

⁵Drs. R. Proos, tel. 070-4418445

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Ks1	klei, zwak siltig	Vm	veen, mineraalarm	h1	zwak humeus
Kz1	klei, zwak zandig	Vz3	veen, sterk zandig	h2	matig humeus
Kz2	klei, matig zandig	Zk			
Vk1	veen, zwak kleiig	Zs1	zand, zwak siltig		

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1	h1	geleidelijk	bruin	opgebracht
25	Zs1		geleidelijk	geel	opgebracht
30	Zk	h1	geleidelijk	bruingeel	bouwvoor
50	Zk		geleidelijk	bruingrijs	weinig roestvlekken
80	Zk		scherp	blauwgrijs	weinig roestvlekken
120	Vm		geleidelijk	bruin	plantenresten
160	Vm			bruin	veraard

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1	h1	geleidelijk	bruingrijs	bouwvoor
70	Zs1	h1	geleidelijk	bruingrijs	weinig roestvlekken
90	Zs1		scherp	lichtgrijs	grof zand
120	Vm		scherp	bruin	geroerd met grof zand
140	Zs1		geleidelijk	grijs	grof zand, schelpen
200	Zk			bruingrijs	veenlaagjes, doorworteld

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zk	h1		grijsbruin	bouwvoor
60	Zk			bruingrijs	
90	Kz1			grijs	grof puin, gestuit op 90 cm, maakt deel uit van dijklichaam

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Kz2	h2	geleidelijk	bruin	bouwvoor
70	Kz1		geleidelijk	grijs	weinig roestvlekken, puin
120	Zs1		geleidelijk	roodbruin	veel roestvlekken, puin
150	Zs1		scherp	grijs	
200	Zs1			donkerbruin	veenlaagjes, puin

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Kz1	h2	geleidelijk	bruin	
85	Zs1		scherp	lichtgrijs	
100	Kz1		geleidelijk	bruingrijs	
150	Vz3		geleidelijk	donkerbruin	
200	Vm			lichtbruin	

---

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Kz1	h1	geleidelijk	grijsbruin	bouwvoor
60	Ks1		geleidelijk	grijs	
90	Ks1		geleidelijk	donkergrijs	plantenresten, weinig roestvlekken, onverbrand bot, doorworteld
210	Vk1			bruin	vage gelaagdheid
